

Εισαγωγικό σημείωμα

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΣΠΙΝΟΖΑ (1632-1677), ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΠΟΥ ΓΡΑΦΤΗΚΕ μέχρι σήμερα, δεν έχει σταματήσει να προκαλεί τη συζήτηση: άλλοτε την πολεμική και άλλοτε την έμπνευση για νέες ερμηνείες. Το έργο αυτό προσφέρει ένα παράδειγμα συνεκτικού και παραγωγικού συστήματος σκέψης και η μελέτη του αποτελεί μαθητεία στη σύνθεση. Τόσο οι προτάσεις αυτού του συστήματος όσο και η διάρθρωσή τους προκαλούν γόνιμα ερωτήματα στα οποία επανέρχεται διαρκώς η φιλοσοφική έρευνα.

Η φιλοσοφία του Σπινόζα έχει μια ξεχωριστή θέση σε μια εποχή μοναδική για την ιστορία της σκέψης, στην οποία αφενός σημειώνονται μεγάλες αναταραχές και ανακατατάξεις σε όλα τα πεδία, της επιστήμης, της πολιτικής, της θρησκείας και του καθημερινού βίου, και αφετέρου ανατέλλουν νέα φιλοσοφικά συστήματα. Ιστορικά, η πρόταση του Σπινόζα για τη νέα θεμελίωση της επιστήμης και της ζωής δεν ήταν εκείνη που ακολούθησε επισήμως ο πολιτισμός μας, παρόλο που άσκησε ρητά ή υπόρρητα σημαντική επίδραση σε πολλούς θεωρητικούς και σε αρκετά ρεύματα σκέψης. Όμως αξίζει να σημειωθεί ότι τα τελευταία χρόνια η έρευνα, οι σπουδές και οι θεματικές συνεδρίων δείχνουν ένα όλο και μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τη μελέτη αυτής της εποχής. Εκ πρώτης τουλάχιστον όψεως, το σύγχρονο ενδιαφέρον για τη διερεύνηση όλων των τάσεων που εκφράστηκαν το 17ο αιώνα υποδηλώνει την τάση επανεξέτασης των θεμελιώσεων της επιστήμης, της κοινωνίας και του βίου μας.

Η φιλοσοφία του Σπινόζα αποτελεί ένα σπάνιο παράδειγμα συστήματος ή σύνθεσης και προνομιακό τόπο ερωτημάτων για τη σύγχρονη σκέψη και για όλα τα πεδία της έρευνας. Η μελέτη αυτού του συστήματος σκέψης και η συνάφειά του με νέες τάσεις της επιστήμης και της φιλοσοφίας εντάσσεται σε μια ερευνητική διαδικασία υψηλών αξιώσεων, ειδικής γνώσης αλλά και αφοσίωσης. Εξάλλου τα κείμενα του Σπινόζα παρουσιάζουν δυσκολίες κατανόησης και οι μελετητές του διεθνώς δεν είναι πολυάριθμοι.

Στην Ελλάδα η ερευνητική μελέτη και οι πανεπιστημιακές σπουδές του ώριμου διαφωτισμού και της σύγχρονης φιλοσοφίας, όπως συμβαίνει και στη διαδικασία μιας αρχαιολογικής ανασκαφής, έχουν προηγηθεί της μελέτης του 17ου αιώνα. Παρόλο που το έργο του Σπινόζα συνδέεται με τη δημοκρατική πολιτική παράδοση προκαλώντας θετικά σχόλια, εντούτοις η φιλοσοφία του δεν έχει γίνει ευρέως γνωστή, δεδομένου μάλιστα ότι μόνο δύο κείμενά του έχουν κυκλοφορήσει σε σύγχρονες εκδόσεις: η Πολιτική πραγματεία και η Πραγματεία για τη διόρθωση του νου. Βρισκόμαστε λοιπόν ακόμη στην αρχή, για την οποία χρειάστηκε ορισμένοι ερευνητές να αφιερώσουν αρκετά χρόνια της ζωής τους στη μελέτη και στη διδασκαλία της σπινόζικης φιλοσοφίας, αλλά και του 17ου αιώνα γενικότερα, και σε μια εποχή κατά την οποία επιχειρείται η ανανέωση των φιλοσοφικών σπουδών στη χώρα μας. Για το λόγο αυτόν κρίθηκε ότι ο χρόνος ήταν κατάλληλος για μια συνάντηση.

Την πρωτοβουλία για τη διοργάνωση ημερίδας για τον Σπινόζα ανέλαβαν το περιοδικό Αξιολογικά και ο Τομέας Κοινωνικής και Πολιτικής Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου. Με αφορμή το θέμα της ημερίδας «Σπινόζα: από την υποταγή στην ελευθερία», τον Μάιο του 2000, συγκεντρώθηκαν ερευνητές διαφορετικών κατευθύνσεων, οι οποίοι με τις εισηγήσεις τους εξέτασαν όλες σχεδόν τις πτυχές της φιλοσοφίας του Σπινόζα: την ηθική, την πολιτική, τη γνωσιοθεωρία και τη μέθοδο, αλλά επίσης τη σχέση της με τη σύγχρονη φιλοσοφία του νου και της γλώσσας, τη σύνδεσή της με το στρουκτουραλισμό, καθώς και την επικαιρότητα της σκέψης του Σπινόζα στην πολιτική και την επιστήμη στις μέρες μας. Τα κείμενα που προέκυψαν από τις εισηγήσεις τους συγκεντρώθηκαν σε αυτό τον τόμο.

Αξίζει να αναφερθεί η συνάντηση για ζητήματα ορολογίας και

μετάφρασης που πραγματοποιήθηκε την επομένη της ημερίδας. Στη συνάντηση αυτή, που είχε τη μορφή εργαστηρίου γύρω από τη μετάφραση των σπινοζικών κειμένων (καθώς και άλλων φιλοσοφικών κειμένων της ίδιας περιόδου), τέθηκαν και συζητήθηκαν με τρόπο γόνιμο ορισμένα μεταφραστικά προβλήματα της λατινικής φιλοσοφικής ορολογίας, σε σχέση με την παράδοση των αρχαίων ελληνικών και με τη σημερινή κατάσταση της νεοελληνικής γλώσσας. Το πρακτικό συμπέρασμα που προέκυψε από το μεταφραστικό εργαστήριο συμφωνεί με το συμπέρασμα της ημερίδας: μόνο με συνεχή ανταλλαγή, ανοιχτό διάλογο, κοινή προσπάθεια και ομάδες εργασίας είναι δυνατό να αναπτυχθούν αξιόλογα οι σπινοζικές (και γενικότερα οι φιλοσοφικές) σπουδές στη χώρα μας.

Βασιλική Γρηγοροπούλου
Άρης Στυλιανού